БЕЛАРУС

Выдае Беларуска-Амэрыканскае Задзіночаньне у ЗША
Published by Byelorussian - American Association, Inc.
Address — Адрыс: Byelorussian-American Association, Inc.
435 New Jersey Ave, Brooklyn 7, N. Y., U. S. A.
Падпіска на год $ 2.50 — Subscription per year — $ 2.50
Рэдагуе Рэдакцыйная Калегія

PRICE 10 ¢ ЧАСАПІС БЕЛАРУСАЎ У З. Г. А. BYELARUS — BYELORUSSIAN NEWSPAPER IN THE USA 10 ЦЭНТАЎ

Год. III. № 17 (23) 13 сьнежня, 1952 г. NEW YORK, N. Y., U. S. A. December 13, 1952 Vol. III. № 17 (23)

ГЕН. АЙЗЭНГАЎЭР НАВЕДАЎ КАРЭЮ

У часе выбараў ген. Айзэнгаўэр абяцаў наведаць Карэю дзеля пазнаньне на месцы магчымасьцяў заканчэньня вайны. Кагадзе ён гэтае сваё абяцаньне выканаў. Час ягонага адлёту, дзеля зразумелых прычынаў, трымаўся ў тайніцы. Газэты даведаліся аб ім толькі тады, калі Айзэнгаўэр ужо быў у Карэі.

Ген. Айзэнгаўэр адляцеў з Нью-Ёрку раніцай 29-га лістапада ў суботу й прыбыў у Сэул у аўторак вечарам. Прабыў ён у Карэі тры дні, наведаў перадавыя пазыцыі фронту й назіраў бамбардыроўку варожых пазыцыяў саюзнымі войскамі. Пабываў сярод усіх нацыянальных аддзелаў саюзнага войска, у тым ліку й паўдзённакарэйскіх, якія таксама зрабілі на яго вельмі добрае ўражаньне. Над фронтам ён лятаў у сваім собскім самалёце пад аховаю моцнае эскадры зьнішчальнікаў.

У часе адведзінаў фронту сьвіта генэрала складалася з наступных асобаў: будучага міністра абароны — Вільсона, начальніка галоўнага штабу амэрыканскае арміі — ген. Брэдлі, будучага ген.-пракурора — Браўнэлла, ген. Пэрсана, начальніка амэрыканскага флёту на Ціхім Акіяне — адм. Рэдфорда, прэсавага прадстаўніка ген. Айзэнгаўэра — Хэгерці й колькі карэспандэнтаў і фатографаў. Ад'ютантам генэрала быў ягоны сын — маёр Джон Айзэнгаўэр.

Ген. Айзэнгаўэр меў колькі нарадаў з прадстаўнікамі вышэйшага камандаваньня саюзнымі войскамі. Паводле розных паведамленьняў, саюзнае ваеннае камандваньне прадставіла Айзэнгаўэру наступны плян: у выпадку няўдачы перамоваў у Панмунджоме, неабходна пачаць рашучы наступ. Прыгэтым неабходна ўзяць на ўвагу ўжыцьцё малых атамных бомбаў і атамных артылерыйскіх снарадаў. Сама паўдзённая Карэя не патрапіць абараняць сябе. У выпадку саюзнага наступу увесну, — Карэя мусіць атрымаць узмоцненую дапамогу, адначасна павінна быць пачатая блякада чырвонага Кітаю й бамбардыроўка ягоных базаў у Манджурыі.

Ген. Айзэнгаўэр меў таксама даўжэйшую размову з Прэзыдэнтам паўдзённай Карэі — Сінманам Ры. Пасьля яе Айзэнгаўэр заявіў, што Ры — вялікі правадыр свайго народу. Ад імя свайго Ураду й ваеннага камандаваньня Ры перадаў ген. Айзэнгаўэру гэткі свой плян: Паўночная й паўдзённая Карэя павінны быць злучаныя. Калі гэтага ня можна асягнуць шляхам міру, дык гэта трэба зрабіць сілаю зброі. Кітайскія войскі й чырвоны паўночны ўрад павінны пакінуць Карэю. Паўдзённая Карэя супраць перадчаснага вываду саюзных войскаў. Сілы паўдзённакарэйскай арміі павінны быць павялічаныя да 20 дывізыяў.

Адведзіны ген. Айзэнгаўэра зрабілі вельмі добрае ўражаньне на настрой саюзных жаўнераў. Яны ўважаюць, што Айзэнгаўэр адзіны чалавек, які знойдзе выхад з цяперашняга палажаньня. Тае самае думкі й камандваньне саюзных войскаў. Перад сваім ад'ездам з Карэі, Айзэнгаўэр прыняў у шабе ген. Вэн Фліта каля ста прадстаўнікоў прэсы, якім, між іншым, заявіў, што ён нязвычайна зьдзіўлены разбудоваю паўдзённакарэйскай арміі й яе моцным духам, які поўнасьцю адпавядае духу ўсяе саюзнае арміі. Гэта дае надзею, што ў Карэі можна будзе зрабіць шмат У далейшым, аднак, генэрал заявіў, што ён яшчэ не знайшоў спосабу, дзякуючы якому можна было-б зараз-жа закончыць карэйскі канфлікт і які бы прынёс перамогу бяз рызыка пашырэньня вайны.

—У часе падарожжа назад, закончыў генэрал, я пастараюся зрабіць належныя вывады з атрыманых мною асабіста ўражаньняў і інфармацыяў дзеля падтрыманьня й абароны свабоды ў сьвеце.

З Карэі ген. Айзэнгаўэр адплыў на крэйсары „Гэлена" на абток Вэйк, дзе 15-га кастрычніка 1950 году Прэзыдэнт Труман меў спатканьне з ген. Мэк Артурам. Тут Айзэнгаўэр пачаў нарады із сваімі будучымі міністрамі. У сувязі з гэтым сюды прыляцеў таксама будучы міністар замежных справаў — Д. Ф. Далес, а таксама былы губарнатар заходняе Нямеччыны — ген. Клей. Нарады датычаць перадусім пытаньняў Карэі, Індакітаю ды агрэсіі СССР.

Адначасна ген. Брэдлі склікаў нараду вайскавікоў, — з удзелам будучага міністра абароны — Вільсона, на Гаваях. Галоўная мэта нарадаў — апрацаваньне пляну абароны на Ціхім Акіяне. Магчыма што на гэтую нараду будзе запрошаны й ген. Мэк Артур, які ў сваей нядаўняй прамове у Нью-Ёрку заявіў, што ён мае свой собскі плян хуткае ліквідацыі карэйскага канфлікту. Голас, бязумоўна, нязвычайна аўтарытэтны, і без яго, на нашую думку, абыйсьціся цяжка.

Урэшце цікава адзначыць, што савецкія й кітайскія шпікі былі вельмі добра паінфармаваныя што да часу прыбыцьця ген. Айзэнгаўэра ў Сэул. Ня глядзячы на тое, што Айзэнгаўэр спазьніўся з прыбыцьцём на 5 гадзін, якраз у гэты час савецкія самалёты спрабавалі прабіцца на Сэул у надзеі, што ім удасца скінуць бомбы на аўтамабілі, якія перавозілі Айзэнгаўэра зь ягоным суправаджэньнем. Але выявілася, што— хоць спрыт да шпіёнства вялікі, — ды тэхніка слабая. Калі толькі амэрыканскія зьнішчальнікі падняліся ўгару, „непобедимые соколы" пастараліся зьнікнуць з вачэй!

Усё падарожжа ген. Айзэнгаўэра, паводля заявы прэз. Трумана, будзе аплачанае з дзяржаўных сродкаў. Яно будзе каштаваць каля 50000 даляраў.

Францускія, бэльгійскія, швэдзкія ды інш. газэты зазначаюць, што ніякія цуды ў справе ліквідацыі вайны ў Карэі немагчымыя. Але гэта, ўжо, — можа паказаць толькі будучыня.

С. К.

„ІМКНУЦЦА ПАНЯВОЛІЦЬ БЕЛАРУСАЎ"
(Менская радыёстанцыя аб жыцьці ў ЗША)

(БВВ) Беларусы ў ЗША, асабліва тыя старыя нашыя эміграны, што ахвоча настаўляюць вушы савецкай прапагандзе, маюць добрую нагоду глянуць навокала й прыглядзецца, ці адказвае праўдзе прапаганда Менскага радыя аб жыцьці ў „краіне беспрацоўя й голаду" — ЗША.

Кагадзе Менскае радыё падало:

„Цяпер у ЗША тры мільёны беспрацоўных, а 10 мільёнаў маюць толькі невялікі часовы заработак. Штораз часьцей можна бачыць тут жахлівыя малюнкі з часоў гаспадарчага крызісу 1929-1933 гадоў. Згаладалыя й абарваныя беспрацоўныя стаяць гадзінамі ў даўгіх чэргах па талерку сьмярдзючае зупы, што выдаюць сталоўкі для бедных. У Дэтройце пануе масавае беспрацоўе, кажны трэці працоўны там бяз працы. Гэтак дзеіцца і ў бальшыні іншых амэрыканскіх гарадоў... Цэны растуць... Масла, мяса, малако... недаступныя для працоўных... Заправілы Уолстрыту выкарыстоўваюць нагоду. Павялічваюцца нормы выпрацоўкі, сотнямі звальняюцца людзі, а тых, што застаюцца, прымушаюць працаваць за двох і за трох.. Шмат хто ня вытрымліваюць ша-

(Канец на 2-ой бал.)

Прыклад Ізраілю

Апошні паказовы камуністычны працэс у Чэхаславаччыне, які скончыўся павешаньнем 13-цёх найпаважнейшых камуністычных кіраўнікоў гэтае краіны, абвінавачаных у „буржуазыйным" сыянізьме, паставіла жыдоўскую справу на парадак дня палітычнага жыцьця сьвету.

Не ад рэчы будзе таму ўспомніць тут і аб ёй, і аб тых аналёгіях і розьніцах, якія можна правесьці між ёю й нашымі собскімі справамі.

Уваскрашэньне жыдоўскае дзяржавы зьдзівіла свайго часу сьвет. Аднавілася яна пасьля звыш дзьвёх тысячаў год заняпаду й нябыцьця, на большай, чымся калісьці прасторы, хоць і з тым самым па крыві, рэлігіі і звычаях народам. Шмат магутнейшых народаў загінулі, перасталі існаваць на працягу гэтага даўгога навет для гісторыі часу, але жыды ператрывалі і ўзнавілі ў рэшце-рэштаў сваё гаспадарства.

Прыклад Ізраілю мімаволі прыходзіць сяньня на думку шмат каму з беларусаў, бо гісторыя ягоная ці мала чым нагадвае нашую. Дадамо, што вялікая колькасьць сяньняшняга жыхарства Ізраілю — гэта эмігранты з нашае Беларусі і што займаюць яны ў дзяржаўным жыцьці свае краіны высокія становішчы.

Як жа пашэньціла жыдоўскаму народу ператрываць праз стольκі стагодзьзяў няволі й цяжкіх выпрабаваньняў, як удалося яму ўскрэснуць?

Прычынілася да гэтага ў першую чаргу рэлігія, якая патрапіла палучыць справы веры з наказамі нацыянальнае апрычонасьці. Жыды гублялі сваю мову, прыймалі шмат якія звычаі свайго новага асяродзьдзя, але веры й нацыянальнасьці свае трымаліся й таму не асыміляваліся, не расьцярушваліся між чужымі.

Рэлігія й сяньня астаецца асноваю народнага жыцьця й ладу у Ізраілю. Наварачваюцца да яе навет колішнія гадунцы камунізму й бязбожжа, у якім вырастала маладое жыдоўскае пакаленьне, што трапіла ў Ізраіль з Савецкага Саюзу.

Беларускі народ ня меў і ня мае свае, апрычонае рэлігіі, якая-б задзіночвала веру, рэлігійны культ з народнаю сваеасаблівасьцяй.

Але й дзелячы рэлігію з іншымі народамі, мы усёткі маем магчымасьць тварэньня сваіх собскіх, нацыянальных рэлігійных арганізацыяў. Мы мелі й мы маем сяньня сваю БАПЦ, якая можа й павінна гуртаваць нашую эміграцыю й трымаць яе разам. Навейшыя, больш сьветлыя пагляды на рэлігію адзінкі дазваляюць БАПЦ навет узяць у нацыянальную апеку й іншаверных беларусаў, калі яны ня маюць у данай мясцовасьці ці краіне свае, беларускае рэлігійнае апекі. Прыклад Ізраілю вучыць нас якраз мацаваць сваю аўтакефалію, расьцягваючы калі ня чыста рэлігійную, дык нацыянальную апеку над кажным беларусам, бяз розьніцы веравызнаньня.

Прыкладам можа быць для нас Ізраіль і ў хуткім апанаваньні палажэньня у часы здабываньня незалежнасьці. Незалежнасьць гэтая была здабытая із зброяй у руках. Міжнароднае палажэньне не спрыяла паўстаньню незалежнага жыдоўскага гаспадарства. Гітлерайскія зьдзекі над жыдоўскім жыхарствам Нямеччыны і краінаў на ўсход ад яе, выклікалі, праўда, спагаду сусьветнае думкі ў дачыненьні да жыдоў, аднак, мелі невялікі ўплыў на прыхільнасьць ці варожасьць да іх палітыкаў ды валадароў сьвету. Ды жыды на іх не агляднаціся. Яны выгналі з свае краіны ангельцаў, забілі Бэрнадота які перашкаджаў, затрымліваў, як пасярэднік, жыдоўскія справы, а што найважнейшае - разьбілі, разагналі вялізарную ў параўнаньні да іхнае собскае, армію арабаў. Яны патрапілі таксама прабіць накіненую тагачаснымі міжнароднымі палітыкамі блякаду Палестыны, дасталі зброю й собскімі рукамі здабылі сабе ды Ізраілю незалежнасьць.

Паводле прыказкі пачатак — найцяжэйшая справа. І жыдоўскі народ павінен быць для нас прыкладам якраз з прычыны гэтага хуткага, на самым пачатку, адоленьня перашкодаў. Але й пазьней ён зрабіў ці мала. Бо жыды і абаранілі ды ўтрымалі сваю незалежнасьць, і перавезьлі ў Ізраіль мільёны эмігрантаў з розных краінаў сьвету, і далі ім працу й утрыманьне, развілі сялянескую гаспадарку, чужую ў бальшыні выпадкаў жыдом, навыкшым больш да гандлю ці рамесьніцтва, і стварылі з эмігрантаў, што гаварылі рознымі мовамі адно ізраільскае грамадзтва.

Жыды засьпелі ў Палестыне пустыню. Сяньня — краіна дужэе, багацее, ўзыходзіць на шлях высокае цывілізацыі ды гаспадарчага й тэхнічнага разьвіцьця.

Гэтыя высокія дасягненьні маладая дзяржава здабыла, праўда, не адно собскімі сіламі ды намаганьнямі, якія-б вялікія й шчырыя яны ня былі. Выдатна дапамагло вырасьці Ізраілю й міжнароднае жыдоўства. Факт гэты, аднак, толькі сьцьвярджае цесную узаемную сувязь паміж раскіданымі па ўсім сьвеце жыдоўскімі масамі.

Нацыянальны, палітычны й гаспадарчы прыклад Ізраілю вельмі павучальны для нас, беларусаў. Ен вучыць нас нацыянальнай задзіночанасьці, таго, што толькі цесна задзіночыўшыся, патрапім мы перамагчы ўсе перашкоды. Калі-ж гэтага мы не патрапім, калі будуць нас дзяліць ідэі, пагляды, партыі й г. д., калі з гэтае прычыны мы будзем лютымі ворагамі адзін аднаго, — беларусы свае незалежнасьці не пабачаць.

Нашая краіна шмат багацейшая ад Палестыны. Нам ня трэба столькі дапамагаць, каб мы маглі ператрываць цяжкі пачатак. Трэба, аднак, памятаць, што на працягу год паняволеньня на Беларусі знайшлося шмат людзей іншых нацыянальнасьцяў, насланых сюды як кіраўнікі, агітатары, прапагандыстыя й г. д. Шмат каму зь іх нашая краіна сталася ўжо другой бацькаўшчынай. Але ў вырашальны момант яны могуць стануць не па нашым баку. Таму беларусы павінны быць асабліва наважанымі й добра згуртаванымі, йнакш цяжка будзе перамагчы адсяроджавую дзейнасьць варожых нам элемэнтаў унутры краіны ды ціск на яе вонкавых ворагаў, а гэтым самым і ўмацаваць народную ўладу ў Беларусі.

Прыклад Ізраілю вельмі павучальны для нашага грамадзтва і сочачы за жыцьцём гэтае краіны, мы заўсёды знойдзем у ім нешта, што прыдасца нашым дзеячом і палітыкам можа ўжо у недалёкай будучыні.

А. Гарыгляд.

НЕ КААРДЫНАЦЫЯ, А ДАМІНАЦЫЯ

Надоечы быў апублікаваны ў Нью Ёрку статут „Каардынацыйнага Цэнтру Антыбальшавіцкага Змаганьня", прыняты й падпісаны 16 кастрычніка с. г. у Мюнхене чатырма расейскімі й пяцьма нерасейскімі арганізацыямі (каўказцы й туркестанцы).

Гэты „Каардынацыйны Цэнтар" мае быць прыгатоваю да будучага „запраўднага Цэнтру", гутаркі аб стварэньні якога зь ініцыятывы Амэрыканскага Камітэту вядуцца ўжо ледзь не ад двох гадоў, і, як дагэтуль, бяз пазытыўнага выніку.

Хоць у ўводным слове перад статутам і зазначаецца, што „паустаньне Каардынацыйнага Цэнтру разглядаецца як істотная перадумова для магчымасьці стварэньня адзінага Цэнтру ў будучыні", аднак, пераглянуўшы ўважна апублікаваны статут, прыходзіцца зрабіць зусім адваротны вывад: Мюнхенскі Каардынацыйны Цэнтар — ніякі крок наперад у кірунку стварэньня агульнага палітычнага Цэнтру народаў СССР, калі гэтыя праектаваны Цэнтар запраўды задуманы як салідная рэпрэзэнтацыя ўсіх дэмакратычных эміграцыяў гэтых народаў. Ён хучэй — цяжкі камень, кінены расейскімі палітыкамі на дарогу да арганізацыі запраўднага палітычнага Цэнтру.

Што сяньня створана й аб чым урачыста апавешчана, гэта фактычна ніякая ані „каардынацыя", ані ніякі „цэнтар". Праўда, у ім намінальна рэпрэзэнтавана апрача расейцаў чатыры каўказкія й адна туркестанская арганізацыі. Але, калі й прыняць, што падпісаныя й запраўды прадстаўляюць свае нацыянальнасьці (што шмат хто запярэчвае), дык усе падпісаныя нерасейскія групы рэпрэзэнтуюць усяго каля 5% усяго жыхарства СССР. А паколькі яны толькі малая частка эміграцыйных арганізацыяў даных народаў (часта навет і штучна, адумыслова створаных на гэта й непрызнаных сваёй-жа эміграцыяй), дык у сутнасьці іхная „рэпрэзэнтатыўнасьць" вельмі блізкая да нуля, і ў выніку — „Цэнтар" фактычна рэпрэзэнтуе расейцаў, што вельмі яскрава праяўляецца ў статуце „Цэнтру".

Кідаецца перадусім у вочы, што пад статутам няма подпісаў двох найбольшых пасьля расейцаў народаў СССР — украінцаў і беларусаў — народаў, якія разам даюць ня менш 60-цёх мільёнаў жыхарства СССР. Нерэпрэзэнтавана ў ім і каля 40-50 мільёнаў іншых (не каўказкіх) нацыянальнасьцяў СССР. Вось чаму словы й „каардынацыя", і „цэнтар" у назове нованароджанага палітычнага цела ў Мюнхене трэба браць у дужках, а не напаважна.

Калі заглянуць дакладней у зьмест самога статуту, дык чытаючы яго кажнаму палітычна пісьменнаму чалавеку робіцца ясным, што пісаны ён пад дыктоўку прадстаўнікоў аднэй нацыянальнасьці — „хазяінаў імпэрыі" — расейцаў. Адкрытая тэндэнцыя расейскай дамінацыі вызірае з кажнага параграфу статуту, а найбольш яскрава ў т. зв. „арганізацыйных асновах". Статут накідае ўсім нацыянальнасьцям гэткую „плятформу", пры якой 50% усіх прадстаўнікоў прапанаванай „Рады" Цэнтру (якая мае складацца з 60 асоб) аддаецца расейцам. Калі ўсьведаміць сабе да гэтага той знаны факт, што частка „нацыянальных" прадстаўнікоў падстаўленая расейцамі й сьлепа выконывае ўсе іхныя вымаганьні, — дык зразумеем, што статут дае гварантыю сталай расейскай бальшыні ў Радзе й робіць расейскіх радных гаспадарамі над усімі іншымі нацыяналь-

Не каардынацыя а дамінацыя

насьцямі. Для гэтага ён, зразумела, і быў пісаны.

Ведамая рэч, што на ўсім дэмакратычным сьвеце ўсякія міжнацыянальныя арганізацыі, рады ці іншыя палітычныя целы, дзеюць заўсёды на прынцыпе роўнасьці кажнага народу, незалежна ад ягонай вялічыні. Гэты дэмакратычны прынцып асnаваны на сьведамасьці роўнага прыроднага права кажнага народу — вялікага й малога — на вольнае самастойнае жыцьцё. Адны расейскія прадстаўнікі ў Мюнхене зажадалі й дамагліся ад „нацыяналаў” адумысловага прывілею, прывілею, якога ня мае ніводзін народ на сьвеце: ня быць роўнымі, быць „лепшымі”.

Яшчэ больш цікава й характэрна тое, што, забыўшы свае абавязкі стойка бараніць правы сваіх народаў, на такі паніжальны „Мюнхен” пайшлі тыя дэлегаты каўказцаў, што падпісалі гэты статут. Нават і ў бальшавіцкім „Савеце Нацыянальнасьцяў” кажнай саюзнай рэспублікі прызнанае роўнае прадстаўніцтва па 25 дэлегатаў, бяз ніякіх фармальных прывілеяў рэспублікі расейскай.

Тыпова вялікадзяржаўны падыход выяўлены й у іншых пунктах статуту, хаця-б у параграфах аб народным „волеізьліяньні”, дзе праводзіцца выразная тэндэнцыя забясьпечыць за кажную цану цэласьць сваёй імпэрыі, ды права панаваньня над іншымі. А калі-б яны былі запраўды „дэмакратамі”, за якіх любяць рэклямавацца, дык павінна было-б быць зусім наадварот: трэба было-б перадусім дбаць, каб была загварантаваная, і якнаймацней, свабода кажнаму народу. Бо чаго-ж тут баяцца? Калі, як цьвердзяць расейскія „дэмакраты”, усе народы проста „чаюць”, каб аставацца й надалей пад расейскім панаваньнем, дык атрымаўшы свабоду яны й пастановяць праз свае народныя органы аб далучэньні да Расеі, цяпер ужо запраўды дабраахвотна, і з гэткага прылучэньня Расея ды расейскі народ будзе мець толькі чыстыя карысьці палітычна-маральнага характару. Ніхто пасьля гэтага ўжо ня мог-бы ўскінуць на вочы, што „імпэр'ялістыя”, што „жывуць награбленым”. Дык нашто тут фарысейскі страх?

Агульны вывад ясны: Мюнхенскі статут і „Цэнтар” створаныя пад дыктоўку расейскіх палітыкаў з выразнаю вялікадзяржаўнаю ідэалёгіяй. Дзеля гэтага й нічога дзіўнога, што пад такім статутам і такою „плятформаю” не знайшлося ані подпісу беларускага, ані украінскага, ані подпісаў рэпрэзэнтацыйных прадстаўніцтваў бальшыні іншых нацыянальнасьцяў СССР. Сумленныя прадстаўнікі сваіх народаў падпісаць яго й ня могуць. Падпішуць яго хіба толькі штучна падстаўленыя „рэпрэзэнтанты”, або купленыя за грошы авантурнікі. Але й рэпрэзэнтаваць яны будуць там толькі сябе, а ніколі інтарэсы, правы ды імкненьні сваіх народаў.

Што-ж далей? Чаго трэба чакаць пасьля такое „удачы”?

Выглядае, што на будучыню ёсьць дзьве магчымасьці: або з добрай волі ўсіх дэмакратычных эміграцыяў паўстане нарэшце запраўды паважны Палітычны Цэнтар з прадстаўнікоў усіх зацікаўленых народаў бяз ніякіх недэмакратычных прывілеяў для народу аднаго, а на асновах поўнай роўнасьці, і тады такі цэнтар знойдзе добры водгук і моцнае падтрыманьне усей дэмакратычнай эміграцыі народаў СССР, стаючыся паважнай ідэолёгічнай зброяй у антыбальшавіцкім змаганьні вольнай дэмакрацыі або — будзе штучна створаны „Цэнтар” на асновах сучаснага статуту, гэта значыцца пад загадамі расейскіх эміграцыйных палітыкаў ды з падстаўленых бязпрынцыпных людзей іншых нацыянальнасьцяў. Пры гэткім палажэньні ўся шматнацыянальная эміграцыя з прастораў СССР будзе пастаўленая ў прымусовую неабходнасьць абароны перад непраўнай узурпацыяй палітычных правоў іхных народаў, ды будзе змушаная весьці прапаганду, каб усьведамляць сьвет аб хвальшывасьці „Цэнтру”, як прадстаўніцтва народаў СССР.

Палітычны зудар такога „Цэнтру” із шматмільённай эміграцыяй усіх нерасейскіх народаў на ўсім сьвеце будзе тады німінучым, і віну за ўсе вынікі такога зудару панясуць аўтары сяньняшніх мюнхенскіх статутаў, а ўсе карысьці запіша сабе на прыход той вораг, проці якога Цэнтар, быццам, арганізуецца.

Вось аб гэтым трэба сяньня вельмі паважна задумацца як расейскім аўтарам мюнхенскіх „парытэтаў”, так і іхным амэрыканскім пратэктарам.

В-іч.

Аб афіцэрскіх рангах

Тое, аб чым даводзіцца мне тут пісаць, — гэткае простае й зразумелае кажнаму цывілізаванаму чалавеку, што, здавалася-б, няма ніякае патрэбы нат прыгадваць гэтую справу, гублячы час і займаючы месца ў газэце. Аднак, некаторыя факты, што заіснавалі апошнім часам у асяродзьзі часткі нашае эміграцыі, змушаюць мяне да выступленьня з колькімі заўвагамі аб афіцэрскіх рангах і павазе афіцэрскае годнасьці.

Афіцэрскія рангі надаюцца скрозь на сьвеце галавою дадзенае дзяржавы на прапанову камандзіраў вайсковых адзінкаў і кажны кандыдат да афіцэрскае рангі мусіць мець неабходныя для данае рангі кваліфікацыі. Гэтымі кваліфікацыямі ёсьць —вайсковая веда, здольнасьці да камандваньня й высокі маральны узровень кандыдатаў. Дзеля падрыхтоўкі кандыдатаў на афіцераў у кажным гаспадарсьцьве існуюць афіцэрскія школы й курсы розных ступеняў, а таксама й вайсковыя акадэміі. Скончыўшы школу, кандыдаты мусяць прайсьці яшчэ вайсковы стаж у аддзелах, дзе на практыцы выяўляюцца іхныя камандныя здольнасьці. Здараецца, што ў часе вайны, за асаблівыя баявыя чыны на фронце, вайскоўцы ніжэйшых ступеняў атрымліваюць першую афіцэрскую рангу, але пры першай-жа нагодзе яны адсылаюцца ў афіцэрскую школу, дзе й атрымоўваюць неабходныя, зьвязаныя із новай рангай, тэарэтычныя веды.

Апошнім часам, пачалі, аднак, шырака разыходзіцца весткі аб тым, што ведамы сп. Астроўскі, актывізуючыся яшчэ раз у палітыцы й ня маючы блізу нікога за сабою, надумаў здабываць сабе прыхільнікаў, раздаючы направа й налева афіцэрскія рангі, а наўзьверх — гэткім асобам, якія ня маюць ніякіх кваліфікацыяў на афіцэраў, часта-густа навет тым, што ніколі яшчэ ў ніякім войску ня былі, а калі й былі — сумлеўна, ці маглі здабыць веду хаця-б на ўзроўні падафіцэра. Гэтым вось асобам сп. Астроўскі й пачаў кагадзе надаваць рангі... маёраў, палкоўнікаў і г. п.

Дзіўным чынам, гэтыя апошнія авансы сп. Астроўскага нагадваюць мне сцэну пасаваньня на рыцара славутага героя раману Сэрвантэса — Дон Кіхота й не ад рэчы будзе прыгадаць яе гэтта.

Дон Кіхот, хворы псыхічна зьбяднелы гішпанскі шляхціц, начытаўшыся кніжок аб ваяўных прыгодах сярэднявечных рыцараў, наважыў паехаць у сьвет шукаць рыцарскіх чынаў. Першая-ж карчма, якую ён сустрэў па дарозе, здалася яму ў ягоным хворым уяўленьні магутным замкам, а гаспадар ейны - карчмар — уладарным гэрцагам. І вось, паўшы на калені перад карчмаром, Дон Кіхот пачаў прасіць яго, каб ён, згодна із сярэднавечнымі звычаямі, узьвеў ці пасаваў яго ў рыцары. Каб адчапіцца ад вар'ята, спрытны карчмар пагадзіўся й на карчомным панадворку, пры карыце, зь якога паілі коняў ды мулаў, „пасаваў” Дон Кіхота на рыцара, ужываючы заместа зазубленага ў пераможных змаганьнях мяча, звычайную мешалку, пасьля чаго шчыра ўзрушаны Дон Кіхот і паехаў у сьвет па рыцарскія прыгоды.

Што сп. Астроўскі здольны быць гэткім спрытным карчмаром, — рэч зусім магчымая, з тэю толькі розьніцай, што „пасуе” ён на „рыцараў” нашых прыгодных Дон Кіхотаў з мэтаю не пазбыцца іх, а, наадварот, прыцягнуць. Але цяжка, запраўды, зразумець тых людзёў, што ў добрай, хіба, веры прыймаюць ад яго гэтыя авансы. Гэта — або непапраўныя наіўныя, або авантурыстыя, якія прагнуць гонараў і высокіх рангаў, або людзі із псыхічным станам Дон Кіхота.

За часоў апошняе нямецкае акупацыі, калі сп. Астроўскі быў пакліканы Генэральным Камісарам Беларусі на прэзыдэнта г. зв. Беларускае Цэнтральнае Рады й атрымаў дазвол арганізаваць Беларускую Краёвую Абарону, — дык немцы, зусім не разьбіраючыся ў беларускіх вайсковых справах, дазволілі сп. Астроўскаму надаваць і афіцэрскія рангі, важныя толькі для БКА. І сп. Астроўскі, як прэзыдэнт БЦР, тады гэтыя рангі надаваў, аднак, толькі на прапанову штабу БКА, што знаходзіўся пры БЦР, прытрымліваючыся гэткім чынам некаторых формаў. Пры штабе была навет створаная адмысловая камісія, якая спраўджала дакуманты афіцэраў й на падставе гэтага сьцьверджаньня прапанавала прэзыдэнту БЦР прызнаць тую ці іншую рангу кандыдатам. Аднак, рангі гэтыя ён надаваў не як галава беларускае дзяржавы, а як прэзыдэнт эпізадычнае — БЦР, за плячыма якое стаялі нямецкія акупацыйныя ўлады. Калі-ж акупацыйная ўлада пакінула Беларусь і перастала існаваць, — скончылася й БЦР, а разам з гэтым і ўсе паўнамоцтвы сп. Астроўскага, атрыманыя ад немцаў.

Сяньня сп. Астроўскі адно кампрамітуе сваймі авансамі беларускія афіцэрскія рангі, зь якой мэтай — цяжка сказаць. У будучыні, калі нашая беларуская дзяржава нарэшце ўскрэсьне, — сп. Астроўскаму напэўна давядзецца адказваць за гэткія свае чыны. Ясна таксама, што шчодра раздаваныя сяньня сп. Астроўскім афіцэрскія рангі ніколі запраўднымі беларускімі вайсковымі ўладамі прызнаныя ня будуць.

На эміграцыі ёсьць шмат беларускіх афіцэраў, раскіданых па ўсім блізу сьвеце. Між імі — і людзі высокіх рангаў ды з высокімі вайсковымі кваліфікацыямі. Гэта афіцэры, якія, дзякуючы ўмовам паняволеньня нашае бацькаўшчыны, служылі перад 1939 годам у чужых, польскай, савецкай ды інш. арміях, скончылі там афіцэрскія школы й прайшлі баёвы стаж на палёх змаганьня другое сусьветнае вайны.

Аднак, сярод авансаваных Астроўскім „вайскоўцаў” нікога зь іх няма. І гэта ня дзіва, бо ніхто з запраўдных жаўнерау і разважных беларускіх патрыётаў, шануючы сябе, гэткага авансу ня прыйме.

Мы, беларускія вайскоўцы, верым аднаму, — што неўзабаве ўжо можа прыйдзе час, калі нам давядзецца ўзяцца за зброю й паказаць свае вайсковыя якасьці, выказацца вайсковаю ведай і камандымі здольнасьцямі у змаганьні з панявольнікамі Беларусі. Тады, дасьць Бог, шмат хто з нас здабудзе й належныя яму афіцэрскія рангі.

Рангі гэтыя будуць удвая дарагія кажнаму з нас, бо асьвечаныя яны будуць крывёю, пралітаю за вызваленьне Бацькаўшчыны, за незалежнасьць Беларускае Народнае Рэспублікі.

Ф. Кушэль.

„ІМКНУЦЦА ПАНЯВОЛІЦЬ БЕЛАРУСАЎ”

(Канец з 1 бал.)

лёных тэмпаў і паміраюць ля варштатаў...

„Клясычны” прыклад савецкае маны даець і камэнтар аб выбарах ген. Айзэнгаўэра, паданы па радыё загадчыкам аддзелу прапаганды й агітацыі ЦК Камуністычнае Партыі Беларусі Халіпавым:

„Заправілы Ўолстрыту імкнуцца зрабіць Беларусь сваёй калёніяй, а беларусаў паняволіць і перавярнуць у рабоў амэрыканскага імпэрыялізму. Аб гэтым, не саромячыся, гаварыў навет сам Айзэнгаўэр у аднэй із сваіх перадвыбарных прамоваў”.

Распаленьне ненавісьці супраць ЗША ў паняволенай Беларусі ўсьцяж расьце й мацнее. Імпэтнасьць і нэрвовасьць савецкіх радыяфонаў нагэтульки павялічылася, што, выглядае, быццам усе гэтыя гвалтоўныя перадачы накіраваныя да пэўнае й недалёкае мэты.

М. К.

АД МЕНСКУ ДА ЛОДЗІ

(працяг з нумару 15-га)

Другая канцэпцыя парадку ў новапаўсталай Польшчы — была канцэпцыяй польскіх нацыяналістых, арганізаваных у партыю г. зв. нацыянальных дэмакратаў (Narodowa Demokracja), ведамая ў скарочаньні пад назваю НД-эндэкаў. На чале гэтае партыі стаяў выдатны палітык Раман Дмоўскі. Эндэкі не прызнавалі ні беларусаў, ні украінцаў. Адзінымі народамі, вартымі мець сваю незалежную дзяржаву яны лічылі палякаў ды расейцаў. Паводле канцэпцыі нацыянальных дэмакратаў мелася паўстань вялікая Польшча „ад мора да мора” з усходняй мяжой з 1772 году. За гэтай партыяй ішло ўсё абшарніцтва, шмат інтэлігенцыі і блізу ўсё польскае каталіцкае сьвятарства. Дзякуючы гэтаму, Эндэцыя была вельмі ўплывовая й дужая.

У меру таго, як армія Пілсудскага займала прасторы Беларусі, эндэкі захаплялі на нашых землях . цывільную ўладу. На чале нашых паветаў і гмінаў апынуліся мясцовыя польскія панкі. Навет солтысы ў вёсках вызначаліся з рэкамандацыі мясцовых польскіх ксяндзоў. Уся гэтая адміністрацыя была вельмі варожая ў дачыненьні да беларускага нацыянальнага руху. Яна кінула была спрытны лёзунг, быццам беларус і бальшавік — гэта адно, і як магла нішчыла ўсе праявы беларускага руху на мясцох, выдаючы іх за варожыя бальшавіцкія акты. Гэткім чынам было вынішчана шмат сьведамых беларусаў. Не магу ня ўспомніць гэтта аб двох маладых беларускіх пастаўніках — патрыётах з вёскі Сярэдняе Сяло ў Валожыншчыне, — Радзюку й Наквасу, якія як расказвалі іхныя суседзі аднавяскоўцы, былі растраляныя бяз суду прыпадковым польскім кавалерыйскім патрулём па даносу мясцовага ксяндза.

Няхай гэты ўспамін будзе вянком на іхную магілу.

Гэтак, у Беларусі стварылася дзіўное палажэньне: уся вайсковая ўлада была ў руках Пілсудскага й ягоных прыхільнікаў, а цывільная адміністрацыя — у руках Эндэкаў. Дзьве гэтыя канцэпцыі зацята змагаліся міжсобку і найбольш пакутвалі ад гэтага якраз беларусы.

Пад вясну 1920-га году прапагандна-вярбункова курс Беларускае Вайсковае Камісіі скончыўся й нова-выпушчаныя вярбаўнікі, забясьпечаныя наймацнейшымі дакумантамі, былі выпраўленыя на правінцыю дзеля вярбоўкі жаўнераў у беларускія вайсковыя аддзелы. Мінула колькі часу, а ахвотнікі не згалашаліся. Згінулі, як у ваду, і вярбаўнікі. Людзі, якія прыяжджалі з правінцыі паведамілі БВК, што мясцовыя адміністрацыйныя ўлады арыштавалі й пасаджалі ў турмы ўсіх нашых вярбаўнікоў. Прадстаўнікі ад БВК склалі тады генэральнаму камісару Беларусі Рачкевічу войстры пратэст. Рачкевіч удаў вялікае абурэньне й выслаў загады, каб арыштаваных беларускіх вярбаўнікоў з турмаў вызвалілі. Гэтак неўзабаве й сталася, але было згублена шмат каштоўнага часу. Апрача таго, гэткае самаўпраўства польскіх адміністрацыйных уладаў на мясцох напалохала некаторых вярбаўнікоў, яны выракліся свайго заданьня, й справа наплыву ахвотнікаў у беларускія адделы прыпазьнілася.

Гэтыя ды іншыя падобныя здарэньні вельмі абурылі камандуючага беларускімі вайсковымі аддзеламі палкоўніка Канапацкага, як і ўсіх сяброў Камісіі. У пачатку чырвеня адбылося вельмі бурнае паседжаньне БВК, на якім палк. Канапацкі падаўся у дымісыю. Пакінуў БВК й ейны дасюлешні старшыня Аляксюк. Сьпярша і ўсе сябры камісіі займелі думку падацца ў дымісыю, аднак, разважыўшы, што гэта адно яшчэ больш пашкодзіла-б нашай справе, бо ў аддзелы было ўжо навярбавана шмат ахвотнікаў, а пры Варшаўскай школе падхаронжых быў створаны наш зьвяз, было пастаноўленае трымацца да канца, каб належна ўсімі гэтымі людзьмі апекавацца.

Прыйшоўшы да гэткае пастановы, сябры, што засталіся ў Камісіі, папоўнілі яе яшчэ на гэтым самым паседжаньні. На старшыню Камісіі быў выбраны стары беларускі дзеяч Францішак Умястоўскі, а дзеля таго, што жыў ён тады ў Вільні, да часу ягонага прыбыцьця ў Менск, выкананьне абавязкаў старшыні БВК было даручанае капітану Кушэлю.

Даведаўшыся аб тым, што сталася ў Бел. Вайск. Камісіі, польскія вайсковыя ўлады, не хаваючыся, выказалі сваё вялікае нездаваленьне й без паразуменьня з ёю зусім нечакана, баючыся, відаць, яшчэ больш рэвалюцыйных зьменаў, вызначылі камандзірам беларускіх аддзелаў польскага маёра Завісьляка, які навет і ня гутарыў па беларуску. Гэта было паважным ударам па БВК, але выхаду ня было, трэба было заставацца на раз занятым пасту.

У міжчасе, ахвотнікі з вёскі ўсьцяж наплывалі і паасобку, і цэлымі групамі. Назьбіралася зноў і шмат моладзі з асьветай. Камісія выступіла з новым хадайніцтвам перад польскім галоўным камандваньнем, просячы адчыніць другі беларускі зьвяз пры польскай школе падхаронжых. Гэткі зьвяз быў неўзабаве адчынены, але ўжо не пры Варшаўскай, а пры Быдгоскай афіцэрскай школе і Камісія накіравала туды сорак кандыдатаў. Гэткім чынам, пры польскіх школах падхаронжых вучыліся на афіцэраў ужо семдзесят маладых беларусаў.

На фронце, аднак, насьпявалі важкія й невясёлыя падзеі. У канцы чырвеня бальшавіцкая армія пачала вельмі актывізавацца. Ясна вычувалася, што бальшавікі намацваюць слабое месца, каб прарваць фронт. 11-га ліпеня 1920 году гэтак і сталася. Фронт быў прарваны й польская армія была змушаная адступаць. Пачаўся г. зв. ”марш Тугачэўскага на Варшаву”. У Менску была абвешчаная эвакуацыя. Маёр Завісьляк выстраіў два цалкам ўжо арганізаваныя беларускія батальёны, на загад польскага камандваньня улучыўся ў шэрагі польскае арміі, што пакідала Беларусь і пехатою памашыраваў на захад. Выехала з Менску й БВК, заладаваўшыся ў адзін з апошніх вайсковых цягнікоў. Першы прыпынак эшэлёну, у якім знаходзілася БВК быў у Ваўкавыску. Тут захварэў на дэзынтэрыю сябра Камісіі Аляксандр Прушынскі (паэт Алесь Гарун). Камісіі пашэньціла памясьціць цяжка хворага ў санітарны цягнік, што прыпадкам здарыўся на станцыі. Гэтым цягнікам Алесь Гарун быў адвезены аж у Кракаў, у вайсковы шпіталь, дзе неўзабаве й памёр.

Вестка аб ягонай сьмерці, якая засьпела Камісію яшчэ ў дарозе, зрабіла на ўсіх вельмі цяжкое ўражаньне. Тымчасам, БВК прыбыла ў Варшаву і тут галоўны польскі штаб накіраваў яе у места Лодзь.

Прыблізна праз тры тыдні прымашыравалі ў Лодзь і беларускія батальёны, якія ўсю дарогу ад Менску да Лодзі прайшлі пехатою, паўстрымліваючы ў частых баёх гвалтоўны напор савецкае чырвонае арміі.

канец будзе)

Ф. Кушэль.

Справа нацыянальна-грамадзкага значаньня

На першы пагляд пытаньне мае нібы вузка літаратурны характар. Але гэта адно на першы пагляд, бо значаньне ягонае выходзіць далёка за межы чыста літаратурныя.

Сярод беларускіх выгнаньнікаў, якія апынуліся па-за межамі Бацькаўшчыны, ёсьць і літаратары. Яны сяньня ў вольным сьвеце, іхнае чалавечае „я" не адчувае больш дзяржаўна-паліцыйнага ціску, ім ніхто не загадвае як пісаць, за імі ніхто ня сочыць, як гэта аддаўна стала абавязкавым, неадлучным прыдаткам да нормаў жыцьцёвых чалавечых паводзінаў у краіне таталітарнай бальшавіцкай тыраніі. Тут пісьменьнік мае толькі адзіны кантроль — сваё сумленьне, скажам дакладней, — нацыянальнае сумленьне.

Здавалася-б, выходзячы з гэтага, літаратар мае патрэбныя умовы для свайго творчага разьвіцьця. Ставіцца гэтак да вырашэньня пытаньня будзе непрабачлівай просталінейнасьцяй. Справа выглядае больш складана, бо палітычная свабода зьяўляецца толькі аднэй зь перадумоваў для творчай працы, але яшчэ не вырашае усёй справы.

Для запраўднага літаратурнага працэсу патрэбна колькі рэчаў: жывая лучнасьць з нацыянальным літаратурным мінулым, якое становіць выходны мамэнт у творчым станаўленьні адзінкі; патрэбна жывое літаратурнае асяродзьзе, якое выконвае ролю імпульса, школы для запраўднага і усебаковага творчага развою адзінкі. І, нарэшце, апошняе, ды самае важнае, галоўнае — патрэбна жывая лучнасьць з жыцьцём свайго народу, якое заўсёды становіць у канцовым выніку адзіную крыніцу мастацкае творчасьці, дае сілу мастацкаму таленту.

Успамін? Так, для пісьменьніка-выгнаньніка, асабліва старэйшага векам, тут прыходзіць на дапамогу перажытае, собскі жыцьцёвы набытак-успамін, які заступае месца сяньняшняга быцьця, успамін у найшырэйшым значаньні гэтага слова, успамін, як адзіны й неадольны валадар творчага жыцьця пісьменьніка, успамін, як галоўная крыніца творчых асацыяцыяў, успамін, як канкрэтызатар перажываньняў, пачуцьцяў і думак пісьменьніка.

Але гэты-ж успамін нарэшце можа стаць і крыніцаю творчае трагэдыі пісьменьніка, бо ён не бясконцы ды не бязьвечны, кола мусіць замкнуцца, навет няхай сабе й былі подзіву вартыя творчыя ўзьлёты. Гэтак важна для пісьменьніка жывая лучнасьць з жыцьцём свайго народу. Добра, калі мы ня вечныя выгнаньнікі, калі нам яшчэ пашчасьціць сядзець за бяседным сталом у роднай хаце, калі месца балючага сну заступіць найвялікшы духовы збаўца — Бацькаўшчына.

Што гэта — бязвыходная наканаванасьць, пэсымізм? Не, трагэдыйнасьць, якая не абавязкава пераходзіць у трагічнасьць і занялад.

Гэткія ужо ўмовы. Пісьменьнік-выгнаньнік мусіць тварыць „зь сябе" й навет часта для сябе. Лёгка сказаць, — тварыць! Чалавек вымушаны, мае адзіную магчымасьць жыць успамінамі ды марай, учарашнім ды заўтрашнім. Сяньня „выпала", рэальнасьць сяньняшняга адабрана, чалавек пазбаўлены яе. Учарайшае мае заступіць сяньняшняе, успамін мае быць рэальнасьцяй.

Але як доўга й ці доўга льга гэтак утрымацца, каб мець змогу тварыць? Воля? Але-ж і яна адно дапаможны сродак, але не выратаваньне. Чалавек заўсёды прагне сяньняшняга, бо сяньняшняе становіць заўсёды адчувальнае, бачанае — істотнейшы й галоўнейшы мамэнт ягонага быцьця. Ён можа праклінаць сваё сяньня, калі яно змрочнае, можа захапляцца ды ўзьвялічваць яго, але сяньняшняе заўсёды для яго зьяўляецца выходным пунктам у ягонай падарожы ў мінулае ці ў ідэальнае заўтра, сяньня дае яму бег крыві й пульсацыю сэрца, рэальную атмасфэру для нараджэньня мары, для творчага жыцьця.

Пісьменьнік—выгнаньнік мае сваё сяньня ў вельмі ўмоўным сэнсе, бо ўсё сваё, роднае, шточасіны бачанае й адчуванае, што засталося ў крыві і ў нэрвах — у моц самага жыцьця мае заступіць чужое, неабжытае й няўжытае, якое й застанецца гэткім назаўсёды. Гэта трагэдыя, трагэдыя найпакутнейшая й найстрашнейшая.

Гэтую трагэдыю, здаецца, найвастрэй адчула ды выявіла вось у гэткіх пакутлівых радкох Н. Арсеньнева:

Сядзеш, возьмеш пяро, — зь нейкім скрыгатам,
Цераз сілу йрве аркуш яно.
Дзіва, — горкія сяньня мы сіраты,
З хаты вырванае зьвяно.
Ня суцешыць нас звонкай лірыкай,
З найзванчэйшай — жыцьця ня зьвіць.
Дні ідуць, а мы зь лёсам ня зьмірымся,
Штоначы сьнім далёкіх, сваіх...

Праз чужасьць да чужога наваколься зь нясупыннай сілаю ірвецца, прабіўся, апанаваў душу й сэрца ўспамін, успамін няхай цяжкі, балючы, балючы да скрухі, але разам і ўзьнёслы, усеўладны, неадчэпны ды непазбыўны, бо ў ім сьвятое сьвятых паэтычнага быцьця — „край наш":

Беларусь, Беларусь зялёная,
Палыменны, балючы сон!

Але ці надоўга хопіць гэтага ўзвышанага гарэньня душы ў чужым для яе жыцьцёвым асяродзьзі, калі сьвет мары, падарож праз сон-мару ў родную рэальнасьць шточасіны перацінаецца рэальнасьцяй чужой, быцьцём чужога сяньняшняга? І калі Алесь Салавей кажа, што „свае душы зьняменьню не аддам" — дык мы разам зь ім у ягонай паэтычнай наважанасьці. Але-ж і ён, які вымушана пашоў у сьвет зь „вялікай сілай гневу" да тых „што Беларусь тваю расьпялі" — у вадным з сваіх цудоўных вершаў піша:

У новы сьвет пад зорным небам новым
На хвалях дзён гады жыцьця плылі.
І ветразі пад подыхам вясновым
Спыніліся надвечар на зямлі.

Пабачыў ты: над захадам барвовым
жаданыя сьвяцілы ня ўзыйшлі...
Запальвай іх хоць у душы прачулай,
каб цемра — ноч навек не агарнула.

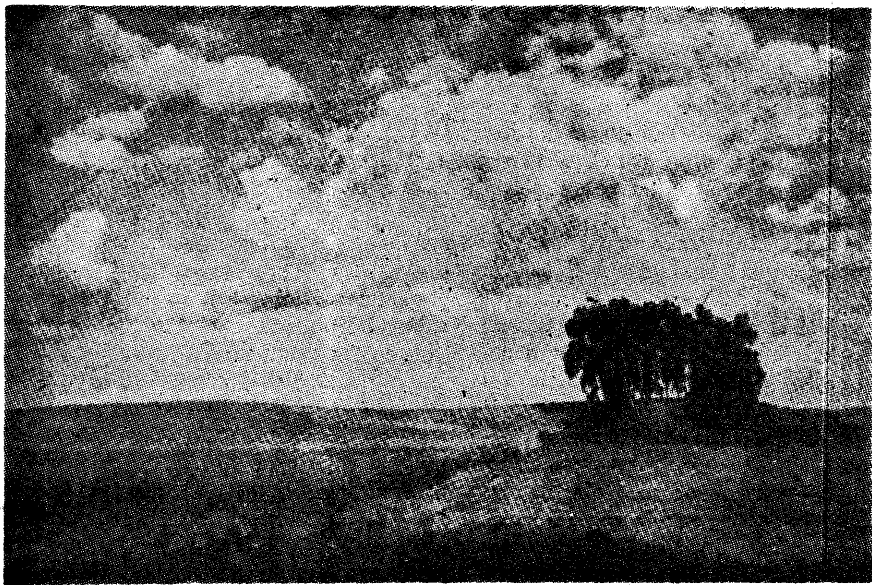
Мара, сьвет паэтызаваных пачуцьцяў, сама творчасьць паклікаты заступіць утрачаную, але жывую ў душы, рачаіснасьць нацыянальнага.

Эмігрант. Дзіўнае слова, у якое льга ўкласьці самы процілежны сэнс. Але вымушаны „эмігрант", выгнаньнік — гэта ўжо зусім іншае, выразна акрэсьленае паняцьце. Гэта той, хто адно часова адступіў перад нахлынам незраўнана большай варожай сілы й таму за найвышэйшае сваё пакліканьне ён вызнае змаганьне з тымі чорнымі сіламі, перад якімі ён ня ўпаў ніцма.

Стварэньне нацыянальнага ў самых розных ягоных праявах і ёсьць аднэй з формаў выяўленьня гэтага змаганьня. Мастацкаму слову належыць тут адна зь першых роляў. Перажытае сам-насам, але аб"ектывізаванае ў мастацкім слове, робіцца набыткам грамады й праз гэта становіцца грамадзкім чыньнікам.

(канец на 4-тай бал.)

ХАРАСТВО БЕЛАРУСІ

Прастор палёў

Нарада у украінцау

6-га сьнежня сёлета ў Украінскім Кангрэсавым Камітэце ў Нью-Ёрку адбыўся сход прадстаўнікоў нацыянальнасьцяў, якія ўваходзяць сяньня ў склад СССР. На сходзе прысутнічалі, апрача Украіцаў, Беларусы, Грузіны й Казакі.

Адчыняючы нараду, старшыня Украінскага Кангрэсавага Камітэту др. Галічын паінфармаваў сабраных аб перамовах украінскіх прадстаўнікоў із Амэрыканскім Камітэтам Вызваленьня народаў Расеі ў справе магчымасьці ўваходу ўкраінцаў у склад новастворанага ў Мюнхэне Каардынацыэнага Цэнтру Змаганьня за вызваленьне народаў, паняволеных бальшавізмам.

— Амэрыканскі Камітэт Вызваленьня народаў Расеі, — інфармаваў др. Галічын, раіў украінскім прадстаўніком пачаць перамовы з расейскімі арганізацыямі, што увайшлі ў Каардынацыйны Цэнтар, дзеля шуканьня магчымае супольнае плятформы, на якой украінскія прадстаўнікі маглі-б увайсьці ў склад Каардынацыйнага Цэнтру. У сувязі з гэтым, як сказаў далей др. Галічын, Старшыня Амэрыканскага Камітэту Вызваленьня адмірал Стывенс прырок украінскім прадстаўніком у часе перамоваў, што ён ніколі не дапусьціць да таго, каб у Каардынацыйным Цэнтры якая колечы нацыянальнасьць мела перавагу над іншымі.

— У выніку вышэй успомненых перамоваў, Украінскі Кангрэсавы Камітэт, — гаварыў др. Галічын, — пастанавіў паслаць сваіх дэлегатаў у Эўропу дзеля паінфармаваньня тамтэйшых украінскіх арганізацыяў аб выніках перамоваў і выясьненьня пытаньня аб магчымасьцях уваходу украінскіх прадстаўнікоў у Каардынацыйны Цэнтар.

— З гэтай мэтай, — інфармаваў др. Галічын, — у Эўропе мае быць склікаяая канфэрэнцыя прадстаўнікоў ад усіх украінскіх незалежніцкіх партыяў, апрача ведама, фэдэралістых. Калі гэтая канфэрэнцыя вырашыць, што перамовы із расейцамі-удзельнікамі Каардынацыйнага Цэнтру — трэба пачаць, дык будзе выбраны адмысловы камітэт, які й пачне перамовы.

На заканчэньне свае інфармацыі др. Галічын зазначыў, што сучасны статут Каардынацыйнага Цэнтру для украінцаў цалкам НЕМАГЧЫМЫ ДА ПРЫНЯЦЬЦЯ й што яны могуць увайсьці ў склад Каардынацыйнага Цэнтру толькі ў тым выпадку, калі расейскія прадстаўнікі прызнаюць Украіну НЕЗАЛЕЖНАЙ ДЗЯРЖАВАЙ, якая ў выпадку развалу савецкага рэжыму без засьцярогаў, аўтаматычна станецца сувэрэнным гаспадарствам.

Ня трэба, хіба, прыпамінаць нашым чытачом, што на гэткім самым становішчы стаяць і ўсе беларускія незалежніцкія арганізацыі і што ў гэтым пытаньні мы, беларусы, ЦАЛКАМ З УКРАІНЦАМІ ПАГАДЖАЕМСЯ.

Прадстаўнік.

Мартын Люціч.

ЛІСТАПАД

Па вуліцы ішоў высокі чалавек, прынамсі — на галаву вышэйшы за натоўп. Быў якраз лістапад, дрэвы стаялі абскубаныя й дзьмуў сьцюдзёны, вільготны вецер. На чалавеку было даўгое паліто, гэткае даўгое, як сяляне каля Слуцку шыюць сабе зімовыя сьвіткі. Мода тады была на кароткія, вузкія ў плячох і шырокія аддолу, паліто, але тое, што было на чалавеку, скроенае было слуцкай сялянскай сьвіткай, нягледзячы на досыць каштоўны чорны драп. На галаве ў чалавека быў чорны капялюш із зашырокімі брылямі, гэткі, як, звычайна, носяць, або, ў кажным разе, насілі тады каталіцкія сьвятары. У руках-дубовы кіёк, акуратна выструганы ножыкам.

Ішоў ён спакойнымі й шырокімі крокамі, час-ад-часу прыпыняючыся каля магазынаў, што перапрадавалі старыя кніжкі.

Ужо аднэй сваей вышынёю ён прыцягваў увагу, — паліто пашытае наўсуперак модзе, нязвычайныя брылі на капялюшы і кіёк у руках, яшчэ падчырквалі ягоную індывідуальнасьць.

— Лістапад! — выклікнуў, якбы зь нейкай вышэйшай пашанай, мой сябра, із якім мы йшлі па вуліцы.

Я чытаў тады карэкту ў Інстытуце Беларускай культуры, чуў аб настаўніку Лістападзе із Случчыны і спатыкаў ягоны подпіс у чытаных карэктах. Аб ім гаварылі, як аб вельмі здатным культурным дзеячы, добрым педагогу й адказным перакладчыку на беларускую мову паважных навуковых працаў. Калі не мылюся, ён быў сябрам тэрміналегічнаё камісіі пры Інстытуце Беларускай Культуры.

Мы мінулі яго й я абярнуўся і зірнуў на Лістапада: твар, сказаў-бы сухі; па ім рассыпаныя дробныя залацістыя плямкі вясьнянак; барада моцна вылучаецца ўперад ,што сьветчыць аб вялікай сіле волі; ракавіны вушэй выразна прадаўгаватае формы і нейкія, нібы вылітыя із бронзы; вочы ясна шэрыя і позірк іхны чысты, вясёлы; валасы русыя із залацістым адценьнем; лоб высокі, войстры і ўся ягоная галава, пакольк можна было ўгледзіць пад капялюшом, формы стаўбанастай. Асабліва-ж зацемілася мне непрапарцыянальнасьць ягоных рук і ног да рэшты цела — былі яны занадта даугія!...

Я яшчэ раз зірнуў на яго й падумаў:

—Але-ж арыгіналы — і ён і Язэп Лёсік;...

(Гэны таксама хадзіў, навет на лекцыі, у простым сялянскім кажушку, калі на двары рабілася сьцюдзена, і таксама із кіёчкам...)

....

Мінуў кавалак часу. Я працаваў у выдавецтве законадаўчага аддзелу пры Народным Камісарыяце Юстыцыі Беларусі. Тут я у пяршыню бліжэй сутыкнуўся із той паважнай беларускай інтэлігенцыяй, якая плыла з усіх канцоў краіны тварыць сваю дзяржаву, натхнёная верай, што ёй гэта будзе дазволенае... Некаторыя з гэтых інтэлігентаў навет не валодалі ў дастатковай меры беларускай мовай, бо выхаваліся ў маскоўскім асяродзьдзі, але думалі і дзеялі пабеларуску. У законадаўчым аддзеле было іх трох: Длугаш, Рахманін і Віціі (прозьвішча досьць дзіўнае). Пад старасьць Длугаш кінуў навуковую кар'еру ў Ленінградзкай Акадэміі навук, каб служыць Бацькаўшчыне. Адначасна із пасадай законазнаўцы, ён чытаў лекцыі на факультэце грамадзкіх навук і карыстаўся ў студентаў вялізарнейшай пашанай за свае добрае сэрца. Рахманін, выдатны знаўца судовай працэдуры, начытаны, культурны, вельмі кахаў мастацтва й літаратуру. Асабліва цаніў ён Язэпа Пушчу і прадракаў яму вялікую будучыню.

Нашае выдавецтва сыстэматызавала пастановы ЦВК Беларусі й выдавала іх у „Зборы законаў і загадаў БССР". У той час хадзілі яшчэ па вольным сьвеце: Ігнатоўскі, Прышчэпа, Баліцкі, Смоліч, Лёсік ды іншыя; старшынёй ЦВК быў Чарвякоў, СНК — ведамы Адамовіч, што трапіўшы быў пазьней за абарону беларускіх гаспадароў ў няласку Масквы й загінуў недзе ў ссылцы. Кожны праэкт закону, выпрацаваны законадаўчым аддзелам пры НКЮ БССР, абмяркоўваўся на паседжаньнях ЦВК Беларусі. На паседжаньні гэтыя, апрача сяброў ураду, запрашаліся звычайна й выдатныя беларускія дзеячы, як, прыкладам, Лёсік, А. Цьвікевіч (гісторык), Ластоўскі, Даўнар-Запольскі, Смоліч і іншыя Пратаколы паседжаньняў, зусім зразумела, траплялі ў наш законадаўчы аддзел. Із якім-жа зацікаўленьнем я чытаў іх, асабліва вытрымкі із дыскусыяў, і як-жа я дзівіўся той непахіснай аднасьці беларускай справе, зь якой беларусы баранілі свае справы перад Масквой! Я мог-бы прывесьці ці адзін выпадак, калі патрабаваньні Масквы ў ультыматыўнай форме, што датычылі увядзеньня таго ці іншага закону, былі адкінеыя Менскам!..

У нашым аддзеле праца йшла спакойна, удумліва, бяз той калатні й падазронасьці, якая гэтак характэрная для савецкіх установаў пасьлянэпаўскага часу. Рахманін, часам, пачынаў гутарку з гісторыі, філязофіі, мастацтва або літаратуры. Памятаю ягоную рэакцыю на ведамы верш Дзямяна Беднага:

„Янкин голос соловьиный
Превратился в шип змеиный!
Да, в змеиный,
Да, в змеиный..."

— Гмм... Вылучнае халуйства! — заўважыў ён тады. — У гэтым трэба пагадзіцца із Есеніным...

І, дастаўшы з тэчкі кавалак спісанай алоўкам паперы, прачытаў ягоны верш на гэтага „паэту".

На зьдзіў трапна й моцна! — сказаў потым. — Наагул, я думаю, толькі адзін Есенін з усіх вялікіх маскоўскіх паэтаў і сказау аб Расеі і аб маскалёх чыстую праўду!..

....

І вось, лістападаўшчына!..

Цікава, чаму ў нашай навейшай гісторыі так шмат зьвязанае із Случчынай?! Два паўстаньні ў гадох гэтак званае хатняе вайны, лістападаўшчына; у літаратуры — цэлая кагорта: Цішка Гартны, Алесь Гурло, Дудар, Сяргей Астрэйка, Кузьма Чорны і шмат шмат іншых!.. Ці не таму, што гэты найбагатшы каштоўнай глебай кавалачак беларускай зямлі, загублены сярод лясоў і балотаў што падыйшлі да яго із поўначы, поўдня й захаду, найбольш глыбака захаваў беларускую душу!?

Лістападаўшчына! Газэты перапоўненыя матарыялам аб надыходзячым працэсе, які будзе адбывацца ў паказальным парадку, каб запалохаць , як мага больш, беларусаў. Рахманін суворы, задуменны.

— ...Зялёныя дзеці! — і адсоўвае ў бок „Зьвязду". — Ня верыцца, каб яны былі такія страшныя... для каго-колечы...

Длугаш схіліў галаву над паперамі, маўчыць. (Наагул ён заўсёды адказваў толькі кароткай рэплікай). Рахманін не супакойваецца:

— Апрача непадсуднасьці ўсіх абвінавачаных (вылучаючы Лістапада) з прычыны іхнага няпоўналецтва, я ня бачу элементаў злачынства!?.. Што яны зрабілі? Пісалі й чыталі вершы? Можа вершы некаму й не да густу, алеж гэта не злачынства з пункту гледжаньня права! Зьбіраліся ў

(Працяг на 4-ай бал.)

Перафарбоука

(маленькі фэльетон)

Зайшоў да мяне кагадзе прафэсар. Некалі ён адбыў шэсьць год ссылкі на Калыме, як „беларускі нацдэм“, а цяпер ужо два гады тутака. Працуе „джэнітарам“. Скардзіцца, праўда, часам чрыху, але я думаю, што „джаб“ гэты для яго, як прафэсара гісторыі, зусім адпаведны. У дужках магу навет зазначыць, што ён пачаў новую навуковую працу: „Гісторыя ўдасканаленьня выбіраньня попелу з печаў шмат-кватэрных дамоў у месцы Нью-Ёрку“.

П'юны „клаб соду“ з маленькіх шклянчак, як і патрабуе культура, мы разгутарыліся. Пачалі ад прапаганды, ад „Голасу Амэрыкі“ на расейскай мове, перайшлі на тое што расейскія „дэмакраты“ перашкаджаюць займець і нам гэткі голас, кранулі прэзыдэнцкія выбары й міжнароднае палажэньне, а тады нияркыметна перайшлі на пытаньне, што будзе із нашай бацькаўшчынай, калі на сьвеце раптам крыху праясьніцца і ў тым месцы, дзе трыццаць пяць год таму была Расея, а цяперака — СССР, — узьнікне нешта новае...

Зразумела, успомнілі тут і гэтак званыя „спрэчкі па нацыянальным пытаньні“ і толькі што створаны, зноў-жа-ж гэтак званы „Каардынацыйны цэнтар“.

Прафэсар раптам сказаў:

— Усё гэта — адно гульня, перафарбоўка з белага ў чырвонае, а з чырвонага зноў у белае...

— Як гэта? запярэчыў я. Не разумею. Чаго-ж вешэця не разумее? І прафэсар, усьсеўшы на свайго ўлюбёнага гістарычнага коніка, пасыпаў дагамі: Белыя цары заваявалі нашую бацькаўшчыну, Вялікае Княства Літоўскае у 1... годзе, яны заваявалі Латвію, Эстонію, Фінляндыю, Украіну... у 1... годзе, Сібір, Татараў Заваложжа, кавалак Турэччыны, Армэнію, Грузыю, Туркестан у 1... Чырвоныя цары перафарбавалі усё гэта начырвана й дадалі сюды Польшчу, Прусаў, Чэхаў, Румынію, Вугоршчыну, Баўгарыю, частку Аустрыі й частку Нямеччыны... Тыя-ж, што хочуць сесьці на месца чырвоных, называючы сябе дэмакратамі, — хочуць сяньня замацаваць усё гэта за сабою, перафарбаваўшы яшчэ раз, з чырвонага... у нішто-ж іншае, як ізноў белае...

А хіба гэта дзе-небудзь зафіксаванае? устрывожыўся я. Ці мала якія чуткі ходзяць?

Заместа адказу, прафэсар апусьціў руку ў сваю сінюю джэнітарскую калашу й выцягнуў адтуль кавалак паперы. На ім было напісанае: „статут Каардынацыйнага Цэнтру Антыбальшавіцкага Змаганьня“.

— Ага, гэта вельмі цікава й карысна на сяньня, сказаў я. Што-ж там пішуць, у гэтым статуце? Якія рэформы — сацыяльныя ды нацыянальныя — думаюць правесьці дэмакраты пасьля развалу шматвяковае турмы народаў?

— Рэформы? Аб рэформах тут, здаецца, якраз нічога й няма. Затое... і ён сунуў мне паперыну пад самюткі нос. — Чытайце! „1. Агульныя палажэньні. Каардынацыйны Цэнтр ствараецца... для змаганьня, якое адчыняе шлях...“

— Ну, ну, куды-ж яно адчыняе шлях?

— „якое адчыняе шлях да вызваленьня народаў, што насяляюць прастору сучаснага Савецкага Саюзу і дзеля ўстанаўленьня на гэтай прасторы дэмакратычнага ладу, які-б адпавядаў жаданьням народаў“...

— Ну, што-ж вы хочаце? Вельмі добра! „адчыняе шлях“... „жаданьні народаў“... Лепшага й ня прыдумаеш!

— „Да ўдзелу ў Каардынацыйным Цэнтры не дапушчаюцца групоўкі, што адкідаюць прынцыпы народнага волявыяўленьня“...

— І гэта таксама ня дрэнна! Што-ж, захопіць які небудзь лыктатар або сазмаванец ўладу й бяжы тады зноў да амэрыканцаў па дапамогу. ...А тут наперад гарантуецца...

— Так, гарантуецца, гарантуецца, знэрваваўся прафэсар, — „Каардынацыйны цэнтар кладзе ў васнову свае дзейнасьці наступную палітычную плятформу: правядзеньне прынцыпу пасьлядоўнага народаўладзтва (у Расеі ўнаршыню прагалошанага Лютаўскай рэвалюцыяй 1917 г.), як галоўную ўмову супроць спробаў аднаўленьня абсалютызму або зацьвярджаньня дыктатуры ў тым, ці іншым выглядзе...“

—Тут нешта нявыразнае. Растлумачце, калі ласка.

Ну, значыцца, каардынацыйны цэнтар кладзе ў аснову гэткую плятформу, каб як небудзь уссадзіць якога — колечы Керанскага й ня даць магчымасьці зрабіць гэта іншым, напр. нейкаму там Кірылу Уладзімеравічу, ці яшчэ каму...

— Ну, гэта ня наша справа. Хай сабе падсаджваюць, каго хочуць, там, у сваёй Маскоўшчыне. Што нам да іх? Галоўнае, што „дэмакратычны лад, які-б адказваў жаданьням народаў...“

— Вашэця! Як гісторык, я бачу, што вы зусім не палітык!

— Чаму? Я тут ня бачу нічога благога...

— Ну, дык слухайце далей аб „дэмакратычным ладзе, што адказвае жаданьням“... „Пункт 3. Прызнаньне за ўсімі народамі, якія насяляюць СССР, безумоўнага права вольна, на аснове дэмакратычнага волявыяўленьня, вызначыць свой лёс, а таксама рэальнае забясьпечаньне гэтага права на самавызначэньне“...

— Чакайце, тутка зноў нешта нявыразнае! Першае, якое яно, гэтае дэмакратычнае волевыяўленьне? А другое, — як-жа-ж із тымі народамі, што гэтае волевыяўленьне ўжо выявілі?

— Дэмакратычнае волявыяўленьне, гэта будзе гэткае выяўленьне, якое згоднае із прынцыпам пасьлядоўнага народаўладзтва, агалошанага Лютаўскай рэвалюцыяй 1917 году, гл. пункт 2-гі...

— А што гэта за ён, нешта няўпамілі?

Што за ён? А тут усё зазначанае, у статуце. — „Увага другая да пункту трэйцяга: Прызнаючы, што ва ўмовах няскончанага змаганьня із савецкай ўладай вольнае дэмакратычнае волявыяўленьне немагчымае, лічыць, што яно можа быць ажыцьцёўленае толькі пасьля канчальнае ліквідацыі савецкае ўлады“.

—Уга, цяперака й для мяне ясна, хоць я й не палітык! Значыцца, прызнаюць правамоцным Часовы урад Керанскага, хоць ён і ня быў выбраны прадстаўнікамі народу, а ўзьнік у выніку стыхійнага развалу прагнілага на карні царскага ураду, і не прызнаюць законных урадаў іншых народаў, хоць гэтыя ўрады й ня ўзьнікалі ў выніку стыхіі, а пастаілі з волі ўсенароднага прадстаўніцтва, як, прыкладам, урад Беларускае Народнае Рэспублікі, які быў абраны Усебеларускім Кангрэсам і пакінуў Бацькаўшчыну пад штыхамі белых і чырвоных расейскіх армію. Вось дык дэмакратыя! Гузік ім! Нічога з гэтага ня будзе! Толькі адзін хаос!

— Супакойцеся, вашэця, вы яшчэ ня ўцямілі ўсяго, што ў статуце схаванае, — пачаў сучішаць мяне прафэсар, — Расейскія захопнікі, ці „дэмакраты“, як яны сяньня сябе называюць, добра сабе ўяўляюць, што не пасьпеюць яны дацягнуцца да свае Масквы, ці Яраслаўлю, як народы самы ВЫЗВАЛЯЦЦА Й ВЫРАШАЦЬ свой лёс. Вось-жа таму і ўвага другая да пункту трэйцяга, што „ажыцьцявіць волевыяўленьне можна будзе толькі тады, калі змаганьне із саветамі будзе цалкам скончанае“. Яны мараць захапіць уладу на прасторах рэспублікаў праз сваіх новых Мураўёвых ці Яжовых, а тады ім ужо на ўсё пляваць. Шыльду „Государственное Политическое Управление СССР“ яны перамалююць на „Российское Демократическое Государственное Управление“ і пачнуць ліквідаваць перш за ўсё мовы, культуры, навукі гэтых „нацыяналаў“, як яны надумалі нас называць.

Над беларускімі тэатрамі, унівэрсытэтам, акадэміяй ды іншымі ўстановамі яны замалююць адно слова БЕЛЫ... і ўсё ў парадку. А нас із вамі, як „сэпаратыстых“ і „шавіністых“ ды іншых „істых“ — на назвы й мянушкі яны майстры — паводле „Свода Законов й Уложений Российской Империй“, ці як там гэта будзе цяпер звацца, а таксама згодна із прынцыпам „пасьлядоўнага народаўладзтва, прагалошанага Лютаўскай“ — без перасядкі капаць канал, што палучыць матушку Волгу із Заходняй Дзьвіною. Аб гэтым ужо навет шчырэйшыя з „дэмакратаў“ там-сям успаміналь... А вы кажаце — нічога благога!

Тут прафэсар раптам ускапіўся і грымнуўшы вязанкаю джэнітарскіх ключоў аб стол.

Я моўчкі дапіў сваю „клаб соду“... а прафэсар упхаў паперыну із слаўтым статутам назад у сваю сінюю калашу й выйшаў...

Доктар, прафэсар, інжынер Казік Апенька.

ЛІСТАПАД.

(Працяг)

гурткі ў вузкім коле? Гэта іхная справа. Вялі нейкія дыскусыі, усхвалялі Беларусь!.. Артыкулы, на падставе якіх іх абвінавачваюць, падтасаваныя!..

Навязваецца паўафіцыйная дыскусыя аб прытарнаваньні артыкулаў крымінальнага кодэксу, падсуднасьці няпоўнагетніх у справе палітычных злачынстваў і абавязках настаўніка ў грамадзкім выхаваньні вучняў, што да каханьня Бацькаўшчыны. Літара закону ў тую пару была яшчэ моцнай, суды не кіраваліся „пралетарскім пачуцьцём“ гэтак моцна, як пазьней, і дыскусыя гэтая набывае усё больш і больш дынамізму, перарастае ў спрэчку між органамі судовымі й органамі заканадаўчымі, у яе уцягваецца усё новыя й новыя чыннікі. І ў выніку — да пракурора рэспублікі ляцяць растлумачальная запіска, што да прытарнаваньня артыкулаў крымінальнага кодэксу і самой працэдуры расправы над Лістападам.

(Канец у наступным нумары)

З Беларускага Жыцьця

ДЗЕНЬ ГЕРОЯЎ

У нядзелю, 30-га лістапада Нью-Ёрскі Аддзел Згуртаваньня Беларускіх Вэтэранаў ладзіў традыцыйную акадэмію, прысьвечаную ўшанаваньню памяці геройчных Случчакоў і ўсіх беларускіх змагароў за Бацькаўшчыну.

Удзень, у царкве сьв. Тройцы Яго Прэасьвяшчэнства Япіскап БАПЦаркве Уладыка Васіль у саслужэньні сьвятарства адслужыў Паніхіду за супакой усіх тых, што загінулі за незалежную Беларусь, у часе якой сабраныя ў царкве беларусы ўзьнесьлі свае шчырыя малітвы за мінулае й будучыню нашае роднае Бацькаўшчыны.

А 4-тай гадз. папаўдні у залі Бэтховэн Голу беларусы з Нью-Ёрку й іншмясцовасьцяў сабраліся на жалобную акадэмію. З невялікае, упрыгожанае кветкамі й сьцягамі трыбуны урачыстасьць адчыніў Галоўны Кіраўнік Згуртаваньня Беларускіх Вэтэранаў ген. Ф. Кушэль, які абвесьціў мінуту ціішы дзеля ўшанаваньня сьветлае памяці паўшых змагароў.

Усе, стоячы, праслухалі стройныя гукі жалобнага маршу беларускіх патрыётаў: „Сьпі пад курганам героя“. Пасьля гэтага, слова было парададзена сп. Б. Данілюку, сябры Ураду Нью-Ёрскага аддзелу ЗБВ, які й прачытаў прыгожы й арыгінальна пабудаваны рэфэрат аб Слуцкім паўстаньні й змаганьні за Бацькаўшчыну Беларусь. Рэфэрат сп. Данілюка быў пададзены слухачом у форме мастацкага нарысу і, заслужыў на цёплую ацэну прысутных.

Пасьля невялічкага перапынку адбылася мастацкая частка акадэміі, у якой выступіла нашая моладзь, нашыя будучыя змагары. На праграму акадэміі склаліся:

квартэт у складзе: А. Орсы (сапрана), Галіны Ганчарэнка (Мэцца), М. Тулейкі (тэнар) і Б. Данілюка (бас), хор беларускага Студэнцкага Згуртаваньня пад кіраўніцтвам сп. Валюшкі, салістка на фартэп'яна Г. Дарашэвіч і дэкламацыі Г. Орсы, Тані й Паўла Алексаў і Б. Данілюка. Тэматыкаю мастацкае часткі былі ў бальшыні вершы, песьні й музыка вайсковага, патрыятычнага зьместу.

Сваю сьціплую прыгажосьць і цяпліню акадэмія заўдзячвала якраз таму, што ўдзельнічала ў ёй вылучна нашая беларуская моладзь, якая із свомаю маладосьці шчырасьцяй ды непасярэднасьцяй выканала праграму. Прысутныя яшчэ раз мелі нагоду пераканацца у здольнасьцях нашае моладзі, у тым, што выступленьні ейныя робіцца ўсьцяж цікавейшымі, што нашыя маладыя выканальнікі набываюць веду й дазнаньне, а таксама й найгалоўнейшае, найкаштаўнейшае, — што моладз нашая верная і адданая супольнай нашай беларускай ідэі й тут на чужыне.

Гэтак, сьціплая праўда, была аддана сёлета вечная слава ўсім тым, што памерлі, каб жыла Беларусь.

Акадэмія скончылася агульным адсьпяваньнем беларускага гімну, даўнейшага вайсковага маршу нашых вайскоўцаў-змагароў „Мы выйдзем шчыльнымі радамі“.

Вайсковы

—o—

2-гі ЗЬЕЗД МОЛАДЗІ

Як паведамлялася ў папярэднім нумары „Беларуса“, 27 і 28 сьнежня гэтага году адбудзецца ў Нью-Ёрку 2-гі Зьезд Згуртаваньня Беларускай Моладзі ў ЗША, які плянуецца правесьці паводле наступнага парадку:

1-шы дзень Зьезду — Сыбота, 27 сьнежня 1952 г.

10-ая гадз. раніцы.

Малебен у Царкве Сьвятой Тройцы (345 Іст 4 Ст. Нью-Ёрк Сіты) адслужыць Япіскап Беларускай Праваслаўнай Аўтакефальнай Царквы Яго Прэасьвяшчэнства Уладыка Васіль.

11-ая гадз.

Адкрыцьцё 2-га Зьезду ЗБМ.

Выбар Мандатнай Камісыі.

Выбар Прэзыдыюму Зьезду.

Выбар Камісыяў Статутовай і Рэзалюцыйнай.

Справаздача Галоўнага Ураду й Рэвізыйнай Камісыі аб дзейнасьці ЗБМ за мінулы год.

Супольны абед.

Дыскусыя над справаздачамі.

Выбары Кіруючых Органаў ЗБМ на наступны год.

Рэфэрат на тэму „Ідэалёгія й мэтады працы Згуртаваньня Беларускае Моладзі“. Дыскусыя над рэфэратам.

2-гі дзень Зьезду — Нядзеля 28 сьнежня.

2-ая гадз. па паўдні.

Рэфэрат на тэму „Сучаснае палажэньне на Беларусі“.

Плян працы ЗБМ на наступны год.

Зьмены ў Статуце ЗБМ.

Прыняцьце рэзалюцыяў.

Сьцяг і эмблема ЗБМ.

Розныя.

Урачыстае Заканчэньне 2-га Зьезду.

Галоўны Урад ЗБМ горача заклікае беларускую моладзь, што жыве ў ЗША, прыняць удзел у 2-гім Зьездзе ЗБМ.

Хай уся нашая моладзь выявіць у гэты Дзень Свайго Сходу жаданьні ды імкненьні да арганізаванага жыцьця й працы на карысьць нацыянальную й собскую.

Галоўны Урад Згуртаваньня Беларускае Моладзі ў ЗША таксама запрашае ўсіх суродзічаў прыбыць на Зьезд Моладзі.

Урад ЗБМ

Справа нацыянальна-грамадзкага значэньня

(Канец)

І вось якраз тут мы самі можам і мусім зрабіць тое, што будзе спрыяць у пэўнай меры гэтаму стварэньню нацыянальнага, поступу нашага нацыянальнага самасьцьверджаньня.

Мы выйшлі з народу й адзінае нашае багацьце — незгасальная любасьць да свайго народу. Апрача гэтага духовага капіталу мы нічога ня мелі й ня маем. Бось з гэтым скарбам мы й пайшлі у сьвет. Тое, што мы на Бацькаўшчыне назвалі-б часовай асабістай жыцьцёвай неўпарадкаванасьцяй, тут зьяўляецца пакуль што нашым „натуральным“ месцам у жыцьці.

Перафразоўваючы ведамае выслоўе дапасаваньна да нашага становішча, мы сказалі-б — „не адзіным духам чалавек жыць будзе“, мусіць мець хоць меленькае матар'яльнае апірышча. Каб жыць, мы мусім займацца звычайнай фізычнай працай, якая пакідае для творчай працы мала часу, г. зн. умовы самога нашага бытаваньня не асабліва спрыяюць поўнаму выяўленьню нашых патэнцыяльных творчых сілаў. Мы раскіданы па ўсім сьвеце, жывем у духовай адзіноце. Чужы сярод чужога! Гэтак было ўчора, гэтак сяньня, гэтак будзе заўтра. У гэтых умовах чалавек нават можа ўтраціць духовы імпульс да творчага жыцьця. Добра, што дзесьці ў глыбіні душы яшчэ жыве неадольная, конам дадзеная сіла, пачуцьцё духовага самазахаваньня, якая ўладарна патрабуе й духовага самавыяўленьня. Гэта яно бароніць чалавека ад духовае сьмерці, гэта яно дае сілу ўзьняцца зь сьмяротнае тваньі інэрцыі да чалавечага самаадчуваньня й дзеі.

Мы мусім самі прыйсьці сабе з дапамогай. Нам гэтак патрэбна лучнасьць міжсобку, лучнасьць непарыўная, заўсёдная. Добра, калі каму пашчасьціла апынуцца, як кажуць, сярод сваіх людзей. А што, калі чалавек праз доўгія гады сам-на-сам бароніцца перад жыцьцём, калі ён апынуўся ў поўнай адзіноце? А ці мала ёсьць гэткіх?

Конча патрэбна зрабіць, што ёсьць у нашай змозе, у кірунку стварэньня хоць самых найменшых умоваў для творчае працы, якія хоць крышачку ў сэнсе матар'яльным заступілі-б тое, чаго мы ня маем і што мы маглі-б мець у нармальных умовах на Бацькаўшчыне.

Гутарка ідзе самперш пра стварэньне духовага асяродзьдзя, духовае атмасфэры для творчае працы, адкуль чалавек будзе чэрпаць маральную падмогу, дзе ягоная праца будзе мець жывы сутык зь людзьмі ды ацэну.

Стварэньне пісьменьніцкага згуртаваньня справа гэтак патрэбная, як паветра для чалавека, каб ён жыў. Гэткая арганізацыя дапаможа нам стварыць літаратурнае асяродзьдзе, якога гэтак вымагае творчая праца. Гэткая арганізацыя у той ці іншы спосаб аб'яднала-б усіх пісьменьнікаў, навязала-б лучнасьць паміж імі й праз гэта ўжо служыла-б ідэёва-маральным падтрыманьнём у іхнай працы.

А калі будзе створана згуртаваньне, што гэтак лёгка зрабіць і што залежыць адно ад нас, тады льга будзе асіліць і найважнейшае — выданьне літаратурна-мастацкага часапісу, значаньне якога ў нашым выгнаньніцкім жыцьці нельга пераацаніць. І вось тут ужо чыста літаратурная справа выходзіць далёка за рамкі літаратурныя, а набывае шырокае нацыянальна-грамадзкае значэньне, бо гэткі часапіс згуртуе вакол сябе ўсё жывое, нацыянальна-сумленнае й адданае ды будзе выконваць вялізарную нацыянальна-ўзгадавачую ролю сярод усяе беларускае эміграцыі.

У пэўнай меры літаратар-выгнаньнік пры сяньняшнім стане рэчаў мог-бы сказаць купалаўскае:

І вы, душы маёй тварэньні,
ў нязнаньні будзеце марнець.

Бо ці-ж мае сэнс пісаць для нейкага няведамага архіву? Тады ўжо, як калісьці пісаў Купала:

Спалі вас, песьні, дым чырвоны,
Чым мае гэткі лёс спаткаць.

Да гэтага часу мы менш чым мала ведаем, хто й што піша. Адно прыпадкам чытач знаёміцца зь некаторымі творамі нашых пісьменьнікаў. Часапіс зьнішчыць гэты разрыў паміж пісьменьнікам і чытачом, вынясе ягоныя творы ў грамаду, а праз гэта адно памножацца нашыя духовыя сілы.

Усіх нас лучыць неадольная сіла —беларушчына. Найменш нас турбуюць палітычныя пагляды ці эстэтычныя густы таго або іншага літаратара, бо над усім гэтым стаіць большае, сьвятарнае для кажнага з нас — Бацькаўшчына.

У Нью-Ёрку ды ягоных ваколіцах, здаецца, найбольш жыве нашых літаратараў. На іхным абавязку й ляжыць падняць гэтую вылучнага значэньня справу. Ніякага абмеркаваньня закранутае пытаньне не патрабуе, бо яно аж занадта зразумелае. Не абмеркаваньне, а справа тут патрэбная, і чым хутчэй — тым ляпей.

Я. М-і.

УВАГА.

Як і ў мінулыя гады, і сёлета мае быць наладжаная супольная для усіх беларусаў сустрэча **Новага Году.**

Тыя, што жадаюць узяць у ёй удзел павінны НЕАДКЛАДНА паведаміць аб сваім жаданьні:

на Мэспеце — сп-ню Ірэну Арцюх, **6509 Grand Ave, Maspeth.**

на Мангэттэне ці ваколіцах Нью-Ёрку — сп-ню Барбару Вержбаловіч, **33 Norfolk Str., New York 2.**

на Брукліне — сп. Ул. Русака — 21-23 **Pennsylvania Ave, Brooklyn 7.**

Як толькі будзе ведамы лік асобаў, што жадаюць узяць удзел у супольнай сустрэчы Новага Году, — зацікаўленыя будуць паведамленыя аб вышыні складкі й інш. падрабязнасьцях плянаванае імпрэзы.

УВАЗЕ БЕЛАРУСОЎ ДОБРАГА СЭРЦА

Як мы даведаліся, адзін з нашых вайскоўцаў — сп. Аўген Трусаў з Глыбоччыны апынуўся ў вельмі цяжкім матар'яльным становішчы.

Жывё ён у Францыі й днямі быў змушаны завезьці жонку ў шпіталь, дзе за лячэньне ейнае трэба шмат плаціць. Справы скляліся гэтак нешчасьліва, што ён якраз у гэты час стаўся беспрацоўным. На утрыманьні ягоным трох малых хлапчукоў, якім пагражае быць аддадзеным ў дзіцячы прытулак. Сябры й знаёмыя сп. Труса, якія ня ў стане самы дапамагчы яму колькі трэба, вельмі просяць падтрымаць іх у іхнай дапамозе нашаму беларусу-вайскоўцу невялікімі хаця-б грашовымі ахвярамі. Грошы просім слаць або беспасярэдна сп. Трусаву на адрас: Trusau Eugene,.. Chateau St. Leu, Montchanin (S. et L.) France. або праз Аддзел Сацыяльнае Апекі БАЗА, перасылаючы ахвяры на імя сп. Барбары Вержбаловіч, 33 Норфолк стр. Нью-Ёрк 2.